

УДК 070–051

Журналіст як професія: ретроспективний огляд побутування поняття в інформаційному просторі

Микола ТИМОШИК

д-р філол. н., проф.

Київський національний
університет культури
і мистецтв

вул. Коновальця, 36
01133, Київ, Україна

nkin@ukr.net

ORCID ID 0000–0002–7011–3022

© Тимошик М, 2021

Який зміст вкладався в поняття «журналіст» у минулому й тепер, чи змінилася сутність професії із кардинальними змінами технології виготовлення журналістського продукту? Відповіді на ці питання автор прагне знайти в крацях творчості світової й української літератури, присвячені журналістській професії, а також у кінематографі.

Розглядаються в ретроспективі усталені стереотипи професії. Причому із широким діапазоном і позитивних, і негативних характеристик. Така різновекторність оцінок пояснюється трьома причинами: складністю журналістики; умовами побутування професії в тій чи тій суспільно-політичній формації; поведінкою тих, хто продукує журналістську продукцію.

Заторкується питання про попередників професії.

У підрозділі «Герої-журналісти із класики зарубіжної літератури» автор обрав для аналізу три твори, де журналістика як професія стала головним об'єктом гостросюжетних оповідей. Це романи «Втрачені ілюзії» француза Оноре де Бальзака, «Мартін Іден» американця Джека Лондона та «Смерть героя» англійця Річарда Олдінгтона. Проблематика викладається за трьома складниками аналізу: сюжет, журналістське тло, показові цитати. Цього ж принципу дотримано і при аналізі творів журналістикознавчої тематики з української літератури, а також поезії та кіно.

У висновках акцентується увага на такому. В оглянутих творах світової й української літератури діаметрально протилежні оцінки праці журналіста, як і відмінні мотивації вибору цієї професії, знаходить своє підтвердження: в усі часи й епохи були й порядні та чесні, і продажні та кон'юнктурні журналісти. Натомість авторські та читачькі симпатії завжди були на боці перших. Перспективу й довіру читачького (слухачького, глядацького) загалу, як також і оптимістичний прогноз, матиме та журналістика, яку творитимуть передусім особистості в цій професії — не забруднені заграванням із політиками чи бізнесом, із власним стилем письма і сталим дотриманням високих стандартів фаху, вироблених не одним поколінням чесних і правдивих журналістів.

На основі фактажу про поведінку, позицію, чин, наміри й реальні дії журналіста в професійному й особистому житті, що впливають з оглянутих текстів, у статті виведено своєрідну професіограму типового носія цієї популярної колись і тепер професії.

Ключові слова: журналіст, стереотипи журналістського фаху, мотивація вибору професії, професійні стандарти, твори про журналістів, творчість, професіограма журналіста.

JOURNALIST AS A PROFESSION: RETROSPECTIVE REVIEW OF THE CONCEPT EXISTENCE IN THE INFORMATION SPACE

Mykola Tymoshyk

Doctor of Philology, Professor
Kyiv National University of Culture and Arts
36, Ye. Konovaltsia St., 01133, Kyiv, Ukraine
nkin@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-7011-3022

What was the meaning of the term "journalist" in the past? What is now, has the essence of the profession changed with radical changes in the technology of making a journalistic product? The author seeks to find answers to these questions in the best works of world and Ukrainian literature on the journalistic profession, as well as in the cinema.

The established stereotypes of the profession are considered in retrospect. Moreover, with a wide range of both positive and negative characteristics. This diversity of assessments is explained by three reasons: the complexity of journalism; conditions of the profession in a particular socio-political formation; behavior of those who produce journalistic products.

The question of the profession's predecessors is raised.

In the section "Heroes-journalists from the classics of foreign literature" the author chose for analysis three works, where journalism as a profession has become the main object of action stories. These are the novels "Lost Illusions" by the Frenchman Honoré de Balzac, "Martin Eden" by the American Jack London and "Death of a Hero" by the Englishman Richard Aldington. The problems are presented according to three components of analysis: plot, journalistic background, illustrative quotes. The same principle was followed in the analysis of works on journalistic topics in Ukrainian literature, as well as poetry and cinema.

The conclusions focus on the following. In the examined works of world and Ukrainian literature, diametrically opposite assessments of the journalist's work, as well as the abolition of motivation for choosing this profession, are confirmed: in all times and eras, there were decent and honest, and corrupt and opportunistic journalists. But, author and reader sympathies have always been on the side of the former. The perspective and trust of the readership (listeners, viewers), as well as the optimistic forecast, will have journalism, which will be created primarily by individuals in this profession — not tainted by flirting with politicians or business, with their own style of writing and consistent adherence to high standards of the profession, produced not by one generation of honest and truthful journalists.

Based on the facts about the behavior, position, rank, intentions, and real actions of the journalist in professional and personal life, arising from the reviewed texts, the article presents a kind of professionogram of a typical carrier of this once popular profession.

Keywords: *journalist, stereotypes of journalistic profession, motivation to choose a profession, professional standards, works about journalists, creativity, professionogram of a journalist.*

Актуальність теми та стан її розробки

Усе частіше з боку теоретиків журналістики, також і викладачів новітньої генерації, доводиться чути сентенції про те, що журналістика сьогодні кардинально змінюється, що потребою часу є її оновлення, що трендом змін мають бути нові предмети для тих, хто оволодіває цією спеціальністю в університетських аудиторіях.

З іншого боку, проглядається ще одна тривожна тенденція: безрозбірливе прагнення замінювати в теорії і практиці журналістики питомо українські поняття й терміни. У новочасній Україні робилося вже декілька спроб, причому на високому галузевому рівні, замінити поняття журналістика на комунікативістику, а дипломованого журналіста перетворити на *медійного працівника, комунікатора* (Тимошик, 2018; Лизанчук, 2018).

Звісно, що навчальні плани з плином часу мають змінюватися, удосконалюватися. Це істина, проти якої немає заперечень. Інша річ — на що саме змінювати і як удосконалювати. Наслідки змін новітньої доби, зроблені очільниками журналістської освіти в Україні нібито «на догоду часу», неважко побачити, проаналізувавши перелік навчальних предметів бакалаврської програми низки українських університетів за напрямом підготовки «Журналістика та інформація». Вони ж, ці програми, базовані на вкрай розмитому щодо особистості й сутності професії журналіста Стандарту, затвердженого Міністерством освіти і науки України за номером 864 від 20 червня 2019 р. (Науково-методична рада МОН, 2021).

Детальний фаховий аналіз цього стандарту потребує окремої статті. А тут варто лише наголосити на явній тенденції: на факультетах журналістики стає все менше самої журналістики.

Після переведення на початку 2000-х років цієї спеціальності з філології під парасольку модних натовді «соціальних комунікацій» саме дисципліни з азів журналістики, її жанрів та стилів, специфіки та закономірностей журналістської творчості, проблематики набуття практичних навичок та дотримання стандартів професії (це та класика, що найменше підвладна часові) зазнавали системного скорочення. Відібрані від них кредити щедро отримали предмети так званого блоку «соціально-комунікаційних технологій». Змістова основа цього блоку базується здебільше на схоластичній теоретичній риторичі. В останнє десятиліття, зі швидким розвитком різноманітних соціальних мереж, витіснення суто фахових, отож, непростих для викладання фахівцями комунікаційних технологій дисциплін, посилювалося за рахунок появи нашвидкоруч «розроблених» навчальних предметів, породжених цим явищем.

Немає сенсу доводити в цій статті, що соціальні мережі — це таки не журналістика. Що журналістика, як освітня програма і як спеці-

альність, може лише використовувати платформи різноманітних фейсбуків, інстаграм, тік-токів передусім для: а) промоції самої себе, розширення читацької (глядацької, слухацької) аудиторій у вигляді анонсів та посилань на професійно підготовлені тексти; б) відбору й аналізу первинного емпіричного матеріалу, яким заповнені ці платформи, для творення якісної журналістики. Однак не для того, щоб обростати навчальними дисциплінами, що до професії журналіста не мають прямого стосунку.

Цю просту істину вже починають розуміти й самі студенти на старших курсах, і роботодавці з редакцій різноманітних друкованих та електронних видань, до яких приходять на роботу з новенькими дипломами журналістів випускники вишів. Зазвичай амбітні, беручкі, але часто не підготовлені працювати в реальній журналістиці.

Втім, з наукової точки зору ця проблема поки залишається поза увагою дослідників. Спроба осмислити її на конкретних прикладах із літератури, кінематографа та народної творчості здійснюється вперше.

Завдання статті

Тенденція до вихолощення зі складників професіограми носіїв журналістської професії саме професіоналізму, творчого начала, особності, відповідальності, патріотичності, моральних аспектів робить актуальною потребу проаналізувати сутність професії журналіста в ретроспективі. Завданням статті є огляд цього поняття і явища, що циркулює впродовж тривалого часу в побуті, літературі, кіно та виведення на основі зробленого аналізу своєрідної професіограми типового носія популярної колись і тепер професії журналіста.

Усталені суспільні стереотипи

Не буде помилкою ствердити, що жодна інша професія з гуманітарного сегменту людської діяльності не мала й не має стільки різноманітних, здебільше суперечливих, а часто й цілковито протилежних за змістовою сутністю тлумачень, коментарів та інтерпретацій як журналістська.

Що ж первинно означало слово *журналіст*, звідки взялося?

Походить із французької мови. Первинне *Journal* буквально означало газету, а *Journaliste* — газетного працівника.

Перші дослідники ЗМІ тлумачили його так: професіональний літератор, співробітник періодичного видання, інформаційного органу, редакції друкованого видання, організатор творчого процесу в редакції (Григораш, 1974). Згодом, із формування системи засобів масової інформації та набуттям масовості цієї професії журналістом стали називати особу, яка професійно займається збиранням,

створенням, редагуванням, підготовкою та оформленням текстів будь-якого жанру з метою їх оприлюднення в зареєстрованих ЗМІ, з якими вона пов'язана трудовими чи іншими договірними стосунками (преса, радіо, телебачення, мережеві видання).

Це — у словниках.

У повсякденних розмовах передусім тих, хто до цієї професії причетний опосередковано (здебільше як споживачі різноманітної журналістської продукції в її друкованому та електронному виглядах) побутує низка вже сформованих у різні періоди розвитку журналістики шаблонів-стереотипів щодо носія цієї професії. Звернемо увагу на найбільш поширені.

Із позитивних характеристик: *літописець сучасності, новинар, професійний оглядач, майстер документального слова, правдолюбець, правдошукач, реєстратор зла й аналітик його причин, умілець молотком вбивати думки в голови читачів.*

Із негативних характеристик: *представник найдревнішої професії, заробітчанин на факті, продажник, високооплачуваний брехун, служник диявола, маніпулятор словами та ідеями, майстер вішати локшину на вуха, розбійник пера, придворний вигадник ексклюзивних сенсаційних новин, писака.* Останнє означення породжене радянською добою, пов'язане з явищем так званого робсььлькорівського руху й має різко негативний змістовий відтінок.

Таку різновекторність оцінок професії журналіста, що побутує нині в інформаційному просторі, можна пояснити кількома чинниками.

По-перше, складністю журналістики, яка є по суті дзеркалом цивілізаційного поступу тої чи тої спільноти й мірою її вимог чи потреб.

По-друге, умовами побутування професії в тій чи тій суспільно-політичній формації.

По-третє, поведінкою, позицією, життєвими цінностями тих, хто продукує журналістську продукцію.

Саме такі стереотипи, про які йшлося вище, часто стають визначальними у виборі професії журналіста вчорашніми школярами. Упродовж років викладання журналістики в різних вишах України та за рубежом автор цих рядків практикує для першокурсників одну показову творчу вправу — «Ключове слово, що вплинуло на вибір професії». Показова вона в тому, що дає можливість виявити вже набуті ще зі шкільної парти стереотипи про професію, якій вирішили присвятити доросле життя.

Отож, із-поміж не одного десятка слів, які обирають майбутні журналісти для творчого осмислення, зазвичай сусідують цілковито протилежні поняття: *чесність і брехня, справедливість і обман, вірність і продажність, професіоналізм і невігластво, патріотизм і пристосуван-*

ство. У контексті саме таких слів вони пишуть на «Основах журналістики» історії, які самі пережили і які були знакові у виборі майбутнього самостійного шляху (Тимошик, 2021).

Цікаво, що на мотивацію вибору професії журналіста часто впливають і наявні в суспільстві такі ж різновекторні погляди щодо припад і переваг цієї професії.

Серед найбільш поширеніших студенти називають короткі поняття: *успіх; слава; гроші*. Далі — глибинніші за змістом: *романтика* близьких та далеких доріг, багатих на відкриття нового; *легке «входження» до «вищого світу»*, богемного, корпоративного середовища (презентації, пресконференції, брифінги); *вгадуваність* в анонімному середовищі прізвиська чи обличчя того, чиїх текстів або сюжетів чекають читачі, глядачі, слухачі; *висока суспільна довіра* до ЗМІ; *розкіш спілкування* з цікавими людьми. Цю низку можна продовжувати.

Втім, стереотипними стали й недоліки, тіні боязні та застереження щодо професії. Це те, що не лежить на поверхні, а усвідомлюється й пізнається з часом, у міру заглиблення в реалії самого життя. Серед таких: *неминучі муки творчості; ненормований робочий день; складність і трудність іти «проти вітру»*; *нараження себе, а часом і своєї родини, на небезпеки («гарячі точки» суспільних чи міждержавних конфліктів, помсти владоможців чи злочинців за оприлюднення небажаної для них правди тощо); трудність реалізувати себе сповна в професії* за умов, коли доводиться писати не те, що суголосне твоїм переконанням і правді, а те, що треба засновникам ЗМІ.

Дещо про попередників журналістської професії

Професія журналіста, на відміну від редактора, не є давньою. І все ж витоки її слід шукати в часах виникнення й перших етапів розвитку письма того чи того народу.

Осіб, безпосередньо причетних до першотворення, переписування, упорядкування чи вдосконалення раніше написаних текстів, які призначалися для публічного поширення, у давнину називали по-різному: *каліграфами, ісправщиками, писателями* (від слова — пишу) або ж *скрибами* (буквально — *скребити* тонко загостреними наконечниками-перами, сталим умочуванням пера в чорнильниці).

Ще в дохристиянські часи (третє століття до нашої ери) у низці країв Європи належні до цеху «скрибів» особи, зважаючи на вагомість їхньої праці, отримували від влади певні привілеї. Скажімо, сенат стародавнього Риму надав їм дозвіл мати осібне капище (храм) з правом проводити там цехові зібрання. Висловлюючись сучасними термінами, йдеться про своєрідне професійне об'єднання Творців Публічного Слова — прообразу майбутніх спілок літераторів, журналістів, малярів тощо.

На українських теренах місію перших журналістів, які за умов бездержавності нації з'явилися значно пізніше, виконували мандрівні кобзарі. Ті з колишніх відважних козацьких лицарів, хто мав талант до слова та небайдужу душу, часто мандрували близькими й далекими сторонами — з незмінною кобзою в руках, скромною торбиною за плечима й зазвичай із юними проводирями, які ставали з часом їхніми послідовниками. Мета таких кобзарських походів «у люди» — передати новини із Запорозької Січі, достукатися до свідомо вихолощеної чужинцями, та і своїми запроданцями, національної пам'яті українців. Один із таких епізодів промовисто описав Тарас Шевченко в поемі «Тарасова ніч».

Прийшлий здалека кобзар на сільському майдані збирає закличними струнами своєї кобзи гурт молоді. Почерез речитативно виголошувану пісню захоплює оповідає про героїчні сторінки української історії, називає імена забутих, але справжніх, а не фальшивих, нав'язаних чужинцями, героїв, закликає слухачів «тої слави козацької повік не забути...». А що ж громада? Слухала ніби уважно, дехто і «слізеньки втирав». Та враз, при кінці пісні-думи, про все забула, «хлопці навприсядки» пішли витанцьовувати гопака... Приголомшуюче закінчення цієї поеми. Розчарований кобзар покидає майдан, зрозумівши, що від такої байдужості «гине слава, батьківщина», що такі нащадки козаків — «правнуки погані» — житимуть за принципом «моя хата скраю». На прощання він посилає цій збайдужілій сільській молоді останні акорди зі своєї кобзи:

*Нехай буде отакечки!
Сидить, діти, у зачіпку,
А я з журби та до шинку...*

У запічку — отож, у боці, у глухому закутку свого рідного дому. А в самому домі українців після козацьких часів стали хазяйнувати чужинці, зі своїми порядками. Бо ж ті, хто захотів бути «в запічку», і досі дотримуються думки, що «моя хата скраю»... (Тимошик, 2017, с. 43).

З розвитком пресового руху, який у Західній Європі набуває розмаху від XVIII століття, починають з'являтися твори, у яких головними героями вперше виступають журналісти та споріднені цій професії книговидавці. Через їхні вчинки й долі, зазвичай закручені в карколомні драматичні сюжети, читацький загаль мав можливість більше довідатися і про саму професію, і про покликання, призначення та побутування журналістики як явища суспільного життя в конкретних реаліях історичної доби

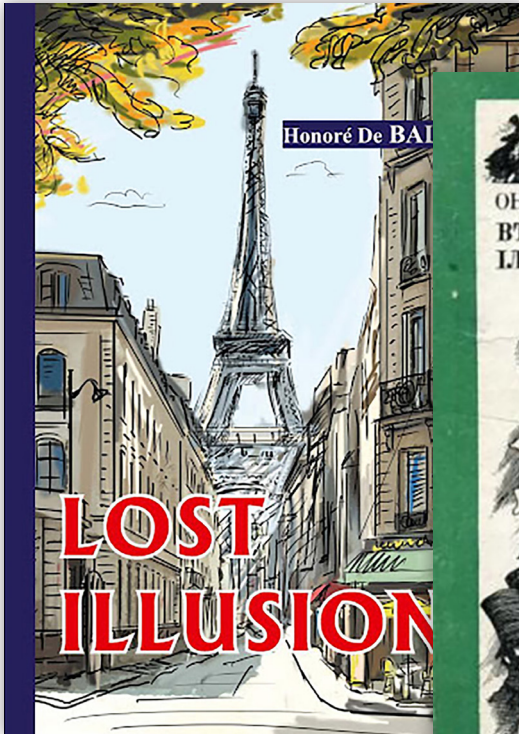
Герої-журналісти із класики зарубіжної літератури

З-поміж першої сотні книг світової класики (за версією французької газети «Le Monde» 1999 року) знаходимо три визнані багатонаціональним читацьким загалом твори, де журналістика як професія стала чи не головним тлом більшості сюжетних ліній. За жанром це романи: «Втрачені ілюзії» француза Оноре де Бальзака, «Мартін Іден» американця Джека Лондона та «Смерть героя» англійця Річарда Олдінгтона. Акцентуємо увагу в цих бездонних за думками, фактами, сюжетами та переконливо повчальними для журналістів-початківців шедеврах красного письменства на трьох аспектах: сюжетній канві, журналістському тлі та витинках-цитатах, які зримо виокремлюють цю професію чи її носіїв.

«Втрачені ілюзії» Оноре де Бальзака

Дві прикметні особливості роману:

а) найбільший за обсягом (понад 600 сторінок) твір цього автора, що входить до багатотомної серії романів «Людська комедія» — панорамної, захопливо написаної, історії Франції післянаполеонівської доби.

б) перший художній твір світової літератури, де спеціальними об'єктами вивчення й опису стають вкриті в усі часи ореолом таємничості, привабливості й суперечливості дві гуманітарні професії — журналіста і друкаря.

Твір мовою оригіналу під назвою «*Les Illusions Perdues*» уперше публікувався у Франції окремими частинами, у міру їх написання, між 1836 і 1843 роками (ч. 1: «Два поети, ч. 2: «Провінційна знаменитість у Парижі», ч. 3: «Поневіряння винахідника»).

Сюжет

Канва оповіді будується довкола непростих житейських колізій двох головних героїв: поета й журналіста Люсьєна де Рюбампре та друкаря й раціоналізатора видавничої справи Давида Сешара.

Люсьєн — змалку наділений хистом до слова молодий, вродливий і амбітний провінціал із містечка Ангулем. Він згарячу, ще не набувши професії, поринає в любовні втіхи зі значно старшою від нього багатійкою Луїзою де Баржетон — заміжньою за престарілим, але впливовим чиновником. Коханці вирішили втекти до Парижа й разом почати там світське життя. Однак протверезіла від дурману почуттів Луїза, не бажаючи втрачати у вищому середовищі свою репутацію, кидає напризволяще свого безгрошівного й безробітного героя роману. Люсьєну самотійно доводиться долати численні труднощі, щоби вижити. Його не влаштовує довга й неясна перспектива в набутому творчому братстві однодумців відточувати своє перо для майбутнього письменства. Він вирішує досягнути всього й відразу. А це, сказали йому, можливе хіба що в хронічно продажній журналістиці. Та зі сформованими в провінції ілюзіями про можливість здібному, але без високих покровителів і грошей авторові завоювати божественний Париж, довелося незабаром розпрощатися. Тимчасовий успіх на поприщі замовних публікацій у пресі замінюється на організоване колишніми колегами цькування з витіснення молодого, випадково заблудлого, дарування зі свого цеху як такого, який самочинно порушив встановлені зверху правила гри.

В іншій сюжетній лінії не менш драматична доля талановитого провінційного друкаря-самородка, якому не дають численні опоненти й заздрісники втілити в поті набуті прогресивні відкриття з нової технології виготовлення паперу та друку книг. Застосовуючи грубі маніпуляції, вони доводять перспективну справу Давида Сешара до банкрутства. І лиш вірність та працьовитість дружини Єви — рідної сестри Люсьєна — рятують від загибелі юне подружжя. У розділах, присвячених Давиду Сешару, яскраво прочитується доля перших європейських друкарів із їхніми драмами особистого життя та їхніх винаходів — німця Йогана Гутенберга й голландця Лауріна Костера.

Журналістське тло

Маємо анатомічний зріз життя й діяльності розбурханого пристрастями й суперечками суспільного вулика, який називається журналістським цехом. У ньому працюють не за правилами, не за стандартами, не за усталеними нормами моралі. Головним мірилом професійної здатності є готовність і вміння журналіста швидко, хвацько й переконливо написати те, що потрібно власнику, замовнику, впливовій особі, яка щедро за це платить. Журналістика постає тут не як форма суспільно значущої діяльності з надання читачам різносторонньої інформації про життя громади, а як засіб піднесення або знеславлення наперед визначених кимось особистостей, подій, явищ.

У дивний спосіб у романі сусідують пережиті самим автором непрості стосунки в тріаді «журналіст-редактор-власник видання» та описані з історичною достовірністю і науковою переконливістю сторінки історії книги і преси, подано ретроспективу виготовлення паперу, описано в деталях організацію роботи рекламодавців, кольпортерів, гонорарну політику редакцій періодичних видань та видавництва, фінансові обладки спритних друкарів тощо.

Цитати

Цей роман — справжня скриня влучних висловлювань і крилатих фраз про сутність професії журналіста та книговидавця в розшарованому за клановими, класовими, релігійними та майновими ознаками суспільстві. Цитати подаю за виданням: *Оноре де Бальзак*. Втрачені ілюзії. Роман. Пер. з фанц. Д. Паламарчук та В. Шовкун. К.: Дніпро, 1986. 632 с.

Про сутність журналістики за умов підлої влади:

«Журналістика — справжнє пекло, то безодня несправедливості, наклепів і зради, яку може терпіти і звідти може вибратися чистим тільки той, кого, як великого Данте, оберігатиме божественний лавр Вергілія» (Бальзак, 1986, с. 215).

«... Цими дивами, чудовими в мріях [журналістикою і книговиданням — М. Т.], керують люди, пристрасті, необхідність. Ви мимоволі вступите в жорстоку боротьбу, де б'ються книжка з книжкою, людина з людиною, партія з партією, і битися вам доведеться без перепочинку... Ці огидні сутички розбещують людину й марнують її снагу, гасять горіння її душі, оскільки ваші зусилля часто сприяють успіхові вашого ворога, прославляють якийсь пересічний талантик, усупереч вашому бажанню піднесений у генії» (Бальзак, 1986, с. 229).

Про залежність таланту від позиції роботодавця:

«Таланту у вас досить на трьох..., але перш ніж ви вийдете в люди, ви шість разів устигнете померти з голоду, якщо сподіваєтесь прожити плодами своєї творчості» (Бальзак, 1986, с. 228).

«Стійкість вашої совісті похитнеться, коли вам доведеться мати справу з тими, від кого залежатиме ваш успіх, — хто одним словом може дарувати вам життя, але не побажає вимовити цього слова» (Бальзак, 1986, с. 233).

Про стосунки начальників і підлеглих у редакції газети:

«Я сам півроку строчив статті, вкладав у них весь цвіт своєї дотепності заради одного негідника, який їх видав за свої і завдяки їм робив відділ фейлетонів, а мене не взяв навіть у співробітники, він мені ста су не дав, і я досі мушу подавати йому руку» (Бальзак, 1986, с. 232).

Про твори талановиті й кон'юнктурні:

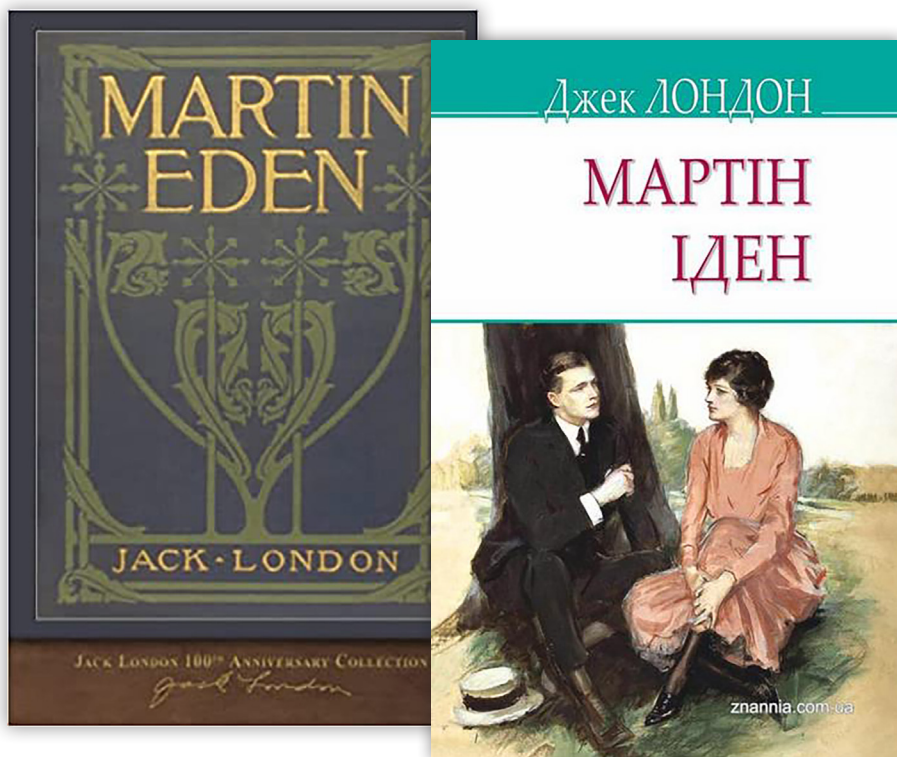
«Те, що ми оплачуємо власним життям — наші теми, що сушать нам мозок протягом багатьох безсонних ночей, наші блукання в царині думки, наш пам'ятник, споруджений на нашій крові, — все це для видавців тільки вигідна або збиткова оборудка. Ваш рукопис для них — питання купівлі і продажу... Чим краща книжка — тим важче її продати. Всяка видатна людина підноситься над юрбою, отже, її успіх залежить від часу, необхідного для оцінки твору. Але жоден видавець не бажає чекати. Книжка, що вийшла сьогодні, має бути продана завтра. Керуючись цими міркуваннями, видавці відхиляють книги змістовні, які потребують продуманої, неквапливої оцінки» (Бальзак, 1986, с. 256).

«Мартін Іден» Джека Лондона

Роман побачив світ у Нью-Йорку 1909 року (*Jak London. Martin Iden*). 33-річний автор був тоді вже в zenіті письменницької слави, а до кінця його земного життя залишалося лише сім років. Цілковито автобіографічний твір. Із перших сторінок полонить читача щиро переконливою тональністю оповіді. А ще — оголеністю правди про причини появи на молодому серці головного героя кривавих і несправедливих зарубок долі та про його відчайдушні спроби за всіх обставин, почасті нелюдських, не погасити у своїй душі жагу до життя й будь-що дійти до своєї омріяної в юності мети — стати журналістом, письменником. Дві головні сюжетні лінії — інтимна та професійна — у цьому творі тісно переплетені і взаємно обумовлені.

Сюжет

20-річний хлопець із непростим минулим (покинутий батьком, недолюблений збайдужілою матір'ю, затиснутий хронічними злиднями, без належної освіти, без перспективи знайти гідно оплачувану роботу, без мінімального набору культурних манер) за випадкових обставин опиняється в товаристві дівчини з вищого соціального стану на ім'я Рут. Безтямно закохується. Концентрує у своїй голові величезну силу бажань, втілення яких давало б можливість стати гідним цієї дівчини. Сповнений райдужних планів юнак влаштовується на освітні курси, записується до бібліотек, багато читає, не хеще жодною можливістю заробити зайвий цент. Моряк, вантажник текстильної фабрики, пральник, золотошукач, волоцюга... Перейшов, що називається, через вогонь, воду і мідні труби. Втім, перед черговими побаченнями вкотре мусить закладати найдорожче із набутого чорноробом — годинник, пальто, велосипед. Обумовлену вже дату заручин вирішує відкласти. Але не пасує перед новими випробуваннями долі. Відчувши в собі, як пробуджується десь всередині Богом даний талант до слова, як не дають спати не вигадані ним герої, як їхні голоси, переживання, вчинки просяться на папір, Мартін Іден вирішує заробляти... журналісткою, письменством. За друкарською машинкою

працює по 17–19 годин на добу. Однак редакції газет, журналів, видавництв уперто відсилають надіслані ним рукописи назад.

І тут — подарунок долі як відплата за каторжну працю: його нарис про морську подорож до японських островів визнається кращим на престижному журналістському конкурсі, автор отримує премію. У газетах усе частіше з'являється прізвище Іден. За право опублікувати будь-яке нове оповідання Мартіна змагаються маститі видавці. Слава, гроші, жінки, світські вечірки, у тім числі й у багатому домі Рут, де свого часу його зневажили, принизили, показали на двері. Не проти повернути тепер утрачене кохання й сама колишня наречена. Але цього разу вона постала перед загартованим життям молодим мужчиною не дивною й недосяжною блакитною трояндою, а типовою, інтелектуально обмеженою міщанкою, яка ніколи не розуміла його багатосторонності, але ранила душу. У серці Мартіна те його перше шалене кохання давно згоріло. Там тепер — біль, втома, розчарування. У тім числі й від слави, грошей, визнання цілого світу. Мартін вирішує відпливти в останню в його житті морську подорож. І в цей духовно убогий, жорстокий та до безміри цинічний світ він більше не повернувся...

Журналістське тло

У романі яскраво виписано низку картин із реальної журналістської «кухні», у якій поряд працюють різні за своїми професійними й моральними якостями особистості.

Запам'ятовується зосімбо одержимий борнею за правду і справедливість Руссон Бриссенден, з яким Мартін тісно здружується. Будучи безнадійно хворим і розчарованим у житті, Руссон самочинно зводить свої рахунки з життям, так і не дочекавшись появи у світ вистражданої у творчих муках найголовнішої поеми його життя — філософської «Ефемериди». І вірний друг вважає святим обов'язком перед світлою пам'яттю побратима видрукувати цю поему власними зусиллями. Натомість опоненти та заздрісники Бриссендена доклали чималих зусиль, щоб огудити, знеславити цей твір та його автора. Заскоченому зненацька таким випадком колег Мартіну залишається хіба що порадіти, що таку гидотну вульгарщину про свою творчість сам автор уже не почує й не прочитає, бо на тому світі.

Ще один приголомшуючий епізод стосується поширеного й нині в журналістиці явища безпідставного знеславлення, компрометації людини, яка цього не заслуговує. Головний герой роману пережив це на власному досвіді. Випадково потрапивши на одне політичне збіговисько, де не втримався від участі в дискусії неграмотних крикунів із принципових питань, Мартін сам потрапляє під гостро викривальне перо одного репортера-користолобця, який у такий спосіб звів особисті рахунки з талановитішим від нього колегою. Із того газетно-

го пасквілю Мартін Іден постав перед читачем мало не державним злочинцем. І це йому дорого обійшлося: тоді ще кохана Рут емоційно розриває заручини; від нього відвертаються ті, хто донедавна вважалися друзями. Ось сила брехливого слова, яке не лише тяжко ранить, а й може вбити. Ось той випадок, коли можливості професії журналіста не можна використовувати в особистих цілях.

Цитати

Один із найсильніших за впливом на читача творів Джека Лондона «Мартін Іден» заслуговує на те, щоб його вивчали студенти факультетів журналістики як своєрідний вступ до фаху. Бо в ньому йдеться про ті принципові засади журналістської творчості та своєрідної професіограми носія цієї професії, які непідвладні ні часові, ні скороминущим новітнім віянням сучасних комунікаторів від журналістики. У цій же статті наведу витинки окремих цитат, які годяться для записників тих, хто мріє зробити своє ім'я в якісній журналістиці. Саме такій усе життя хотів служити Мартін Іден. Цитати подаю за українським виданням твору в перекладі Марії Рябової (*Лондон Д. Твори. У 2-х т. Т. 1. Мартін Іден. К.: Дніпро, 1986*).

Про результат тривалих у часі «мук творчості»:

«Просто він знайшов дарунок мовлення, і всі мрії, усі думки про прекрасне, які довгі роки жили в ньому, зазвучали назовні нестримним, потужним, дзвенячим потоком» (*Лондон, 1986, с. 168*).

«У нього спалахнув дух творчості, йому захотілося виявити цю красу перед ширшим колом читачів... І тоді йому спала на думку блискача ідея: він писатиме. Буде оком, яким дивиться світ; вухом, яким він чує; серцем, яким світ відчуває. Він писатиме все — поезію і прозу, фантастику й нариси, п'єси, як Шекспір. Ось його кар'єра... Писати! Ця думка пекла його вогнем» (*Лондон, 1986, с. 181*).

Про складники творчого процесу:

«Писання було для нього заключною ланкою складного розумового процесу, останнім вузлом, яким зв'язувалися окремі розрізнені думки, осмисленням фактів, що нагромадилися, і положень» (*Лондон, 1986, с. 89*).

Про відчужене, неетичне ставлення редакторів до результатів тривалих у часі творчих мук різних авторів:

«Мартін вкладав рукопис і марку в конверт, опускав його в поштово-скриньку, а тижнів через три-чотири приходив листоноша і відда-

вав йому рукопис назад. Певно, там, звідки вернувся рукопис, не було ніяких редакторів, а тільки добре змащені хитромудрі автомати. Мартін дійшов до такого розпачу, що взагалі перестав вірити в існування редакторів. Жоден із них досі не подав ознак життя, а те, що всі його твори поверталися назад без будь-яких пояснень, лише підтверджувало думку, що редактори — це міф, який вигадали й підтримували кур'єри, друкарі та газетярі...» (Лондон, 1986, с. 174).

«Якби хоч один редактор зійшов на хвилику зі своїх неосяжних висот і написав мені хоч одне підбадьорливе слово. Хай моя праця не така, як їм треба, хай вона не придатна з якихось міркувань для їхніх журналів, але ж тліє в ній де-не-де хоч маленька іскорка, варта уваги!...» (Лондон, 1986, с. 212).

Про реакцію автора щодо вперше надрукованого на шпальтах чиказького журналу «Globus» твору:

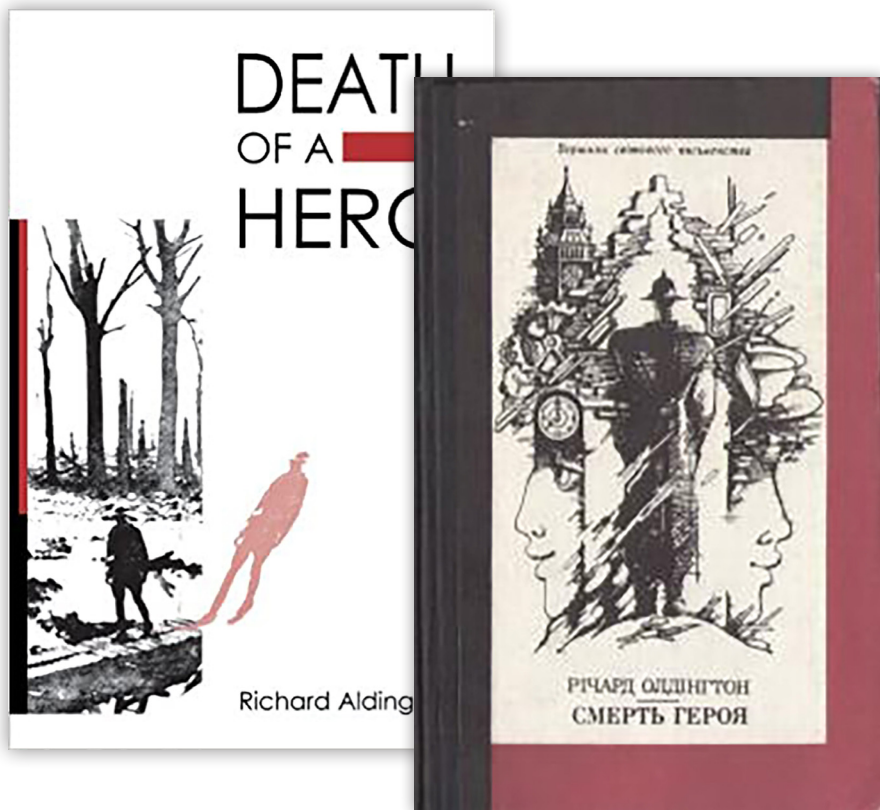
«... Мартін жажнувся. Усе було безбожно перекручено. Заголовки позмінювали... Сам текст також було вкрай понівечено. Усі фрази, рядки і строфи були викинуті, переплутані й так перероблені, що нічого не можна було зрозуміти. Деякі строфи були замінені чужими. Мартін у розпачі стогнав і хапався за голову. Він не припускав, що редактор міг наробити таких дурниць і втішав себе думкою, що це витівка редакційного кур'єра або переписувача» (Лондон, 1986, с. 214).

«Смерть Героя» Річарда Олдінгтона

Роман вийшов у світ 1929 року в Англії (*Richard Aldington. Death of a Hero*). Прикметно, що шлях на вершини письменницької слави в його автора починався із журналістики. Сюжетна ж канва багатьох творів ґрунтувалася за власними щоденниковими записками, зробленими в окопах і бліндажах Першої світової. Англієць Річард Олдінгтон був мобілізований на фронт рядовим піхотинцем. Дослужився там до офіцера, повернувся додому лише 1917-го року після тривалого лікування у військовому шпиталі. «Смерть героя» — це гімн «утраченому поколінню», яке зламала, знівечила, зневірила війна. Він навдивовижу суголосний ще з двома найвідомішими у світі антивоєнними романами: «На Західному фронті без змін» німця Еріх-Марії Ремарк та «Прощавай, зброє» американця Ернеста Хемінгуея.

Сюжет

У структурній канві сюжетних ліній роману застосовано один із поширених журналістських прийомів художньо-публіцистичного опису бувальщини. Розповідь про головного героя Джорджа Уінтерборна ведеться від імені його безіменного бойового побратима, з

яким пройдені й пережиті всі жахіття тієї війни і який на власні очі бачив безглузду смерть близької за духом та устремліннями молодого талановитої особистості.

Довоєнна пора юнака простежується крізь призму його особистого життя та професійної діяльності.

Короткі мазки до портретів батьків дають читачеві уявлення, у яких умовах формувався характер і світогляд Джорджа та чому творча його натура була такою вразливою до будь-якої несправедливості й підлості. Батько віддавна мав хист «нівечити життя тим, хто його оточував», а мати — скупа міщанка, що вела розгульний спосіб життя.

Порвавши з такою родиною, юнак пробує побудувати своє життя на цілковито інших морально-ціннісних засадах. Обирає журналістику як спосіб відстоювати правду. А для створення сім'ї — вродливу, невибагливу в побуті й інтелектуально розвинену Елізабет. Втім, перше враження від обраниці виявилось оманливим, особливо коли зайшлося про вагітність і бажане для чоловіка народження дитини. Палка прихильниця фрейдистських теорій, вона по своєму тлумачи-

ла ідею повної свободи в коханні та емансипації жінки: лише для себе, але не для партнера. Саме це спонукало Джорджа «завести роман» зі ще однією «емансипаткою» Фанні. Ця обраниця також мала свої особні уявлення про сексуальну свободу.

Заплутавшись в особистому житті, розчарувавшись у реальній журналістиці, яка виявилася далеко не такою, як він її уявляв, Джордж несподівано для себе приймає рішення записатися добровольцем на війну. Оминаючи детально виписані майстровитою рукою автора воєнні баталії й душевний стан багатьох її розчарованих і зневірених учасників, варто навести завершальний акорд психічної напруги головного героя, що спонукала його раптово вискочити з окопу прямо на ворожу кулеметну атаку: «В Уінтерборновій голові наче щось луснуло. Він відчув, що божеволіє, і схопився. Кулеметна черга сталевим батоном шмагонула його по грудях. Всесвіт вибухнув чорним полум'ям, і він провалився в небуття».

Журналістське тло

Правдиві картинки тогочасної англійської журналістики авторові цього роману описувати було легко. Адже він сам особисто пройшов багато її шаблів: будучи студентом Лондонського університету, редагував літературний журнал «*The Egoist*». Журнал цей став своєрідним рупором популярної тоді серед творчої молоді модерністської течії *імажистів* (вони толерували відмову від романтизму, як головного напрямку творчості, на користь так званого вільного висловлювання суб'єктивних вражень, базованих на поєднанні образних метафор та інтуїтивно відтворених символів). Напередодні війни Олдінгтон був упорядником антології творів імажистів під назвою «*Des Imagistes*», співробітничав із низкою літературно-мистецьких періодичних видань.

Перед очима читача постає здебільше продажна, услужлива, боязлива британська інтелігенція, значну частину якої представляли журналісти. Для написання власних текстів такі хапалися за неперевірені плітки, кримінальні сенсації, нетипові людські збочення. Вони з погордою ставилися до простолюду, у грошових угодах із власною совістю легко міняли національність, нехтували елементарними нормами моралі. Абсурдність поведінки таких «працівників пера» автор подає у взаємно суперечливих складових триєдиної формули їхніх принципів: монархізм у мистецтві, авторитаризм у політиці, ортодоксальність у релігії.

Цитати

Сповнений величних ідеалів бунтарський характер Джорджа Уінтерборна не міг сприймати правил гри, які існували на початку

XX століття в середовищі і американської, й англійської журналістики. Автор вкладає в уста героя ті принципи поведінки в професії, які сповідував сам. Цитати подаю за виданням: *Олдингтон Р. Смерть героя. Роман. Пер. з англ. Н. Галь. К.: Будівельник, 1981. С. 104.* (Першоджерело: Richard Aldington. *Death of a Hero.* 1929).

Про схожість професії журналіста з професією повії:

«Журналістика — заняття, яке коротко, але дуже точно можна визначити як найпринизливіший вид найпринизливішого пороку — розумову проституцію.

Схожість цього виду з іншим, менш гідним осуду, кидається в очі... Схожість у становищі й тих, і тих стає разючішою, якщо згадати, що, займаючись цим ремеслом фізично, ви вдаєте себе за поета або вченого знавця в якійсь галузі, або знову ж таки за знатну пані або за герцога. В обох випадках від вас вимагається надзвичайна спритність і в обох випадках недоречно й навіть згубні чесність, скромність і незалежний характер» (Олдингтон, 1981, с. 104).

Про відданість усталеним стандартам професії:

«І як за цих умов приховати талан і переконання, від яких не хочеш відмовитися?» (Олдингтон, 1981, с. 105).

Про моральний обов'язок журналіста писати й захищати лише правду:

«На мій подив, видавці повідомили мені, що певні слова, фрази, речення та навіть розділи є неприйнятними в Англії на даний час. Я не написав нічого, що не спостерігав у житті людини. Не написав того, у що я не вірю. Не написав неправди. [...] Видавці видаляють те, що, на їхню думку, буде вважатись неприйнятним, і розміщують зірочки, щоб показати, де були зроблені недопустимі помилки. [...] На мій погляд, краще, щоб книга виглядала зневажливою, ніж казати те, що я не вірю в те, що роблю і що я роблю це не для своєї нації» (Урнов, 1968, с. 38).

Український контекст проблеми

Українська класична література не може похвалитися окремими творами, де б у художній формі було осмислено вагомість журналістики для національно свідомої української спільноти, а також чин та поклик професії журналіста в бездержавній нації. На це була найвагоміша об'єктивна причина: через системні й універсальні цензурні заборони українського друкованого слова розквіт української за мо-

вою і духом журналістики розпочався, і то на не тривалий час, лише після революції 1905 року.

Втім, із прикрістю доводиться констатувати, що під таким кутом зору досі ніхто в Україні та діаспорі — ні літературознавці, ні журналістикознавці — цю проблематику навіть принагідно не пробували дослідити. Одним словом, маємо неораний обліг, під яким сховані непізнані й не осмислені тексти, актуальність яких із плином часу не зменшується, а навпаки, загострюється. І то міг би бути несподівано масштабний докторат зі справжніми діамантами думок, тез, посилів і нереалізованих намірів Великих Українців, безпосередньо причетних до творчості — будь то письменницька чи журналістська. Першою п'ятіркою з-поміж яких, на мій погляд, мають стати: Тарас Шевченко, Леся Українка, Борис Грінченко, Іван Огієнко, Євген Чикаленко.

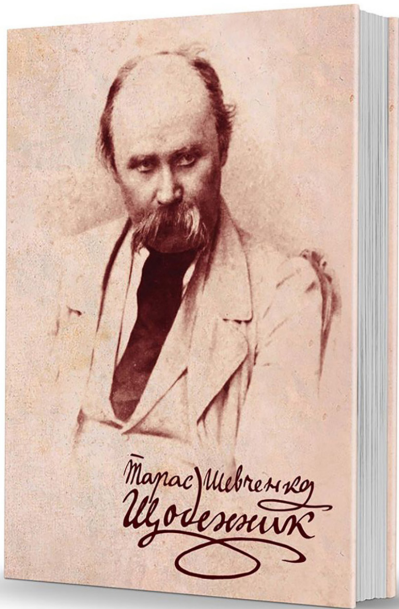
Тут із цієї теми — кілька досліджених мною фрагментів.

Журналістика Тараса Шевченка з його «Щоденника» та листування

Можна безпомилково припустити, що за цілковито інших суспільно-політичних обставин національний пророк українців Тарас Шевченко міг би бути прекрасним українським журналістом. Переконливою підставою для такого твердження є його саморобний «Журнал». До речі, так називав свої щоденникові записи сам автор (див. записи від. 12 та 14 червня 1857 р.)

Цієї ж назви дотримувався й перший видавець епістолярної спадщини Кобзаря Сергій Єфремов. (Єфремов С., с. XXVIII). Щоправда, у пізніших виданнях творів Тараса Шевченка радянської доби та й в останньому академічному виданні повного зібрання творів, здійсненого видавництвом «Наукова Думка», ця праця названа «Щоденник» (Шевченко, 2003).

З особливим душевним трепетом колишній десятилітній арештант, якому впродовж усього цього часу було «на височайшому рівні» заборонено робити те, до чого покликав Бог, — писати й малювати, — нарешті отримав змогу знову,

без оглядки, взятися за перо і знову бути вільним. Як і 18 літ тому, коли отримав відкупну з кріпацтва й записав оте сокровенне в листі до брата Микити: «Живу, учусь, нікому не кланяюся і нічого не боюся, окрім Бога, — велике щастя бути вільним чоловіком: робиш, що хочеш, ніхто тебе не спинить» (Шевченко, 1929, с. 4). Цього разу він робить у своєму «Журналі» такий запис: «Сьогодні вже другий день, як я зшив собі й акуратно обрізав зошит для того, щоб записувати, що зі мною й біля мене трапиться... А писати бажання сильне. І пера вже загострені...» (Шевченко, 2003, с. 12).

Рівень публіцистичної наснаги, образності, асоціацій, фактів, прикладів, сила стиснутих у твердий клубок емоцій і роздумів довкола них зашкалюють. Про що і для чого писати? — запитує себе автор. І тут же міркує: «... Упродовж десяти років я бачив даром те, що не кожному й за гроші вдасться побачити. Але як я дивився на все це? Як арештант дивиться із в'язничного заґратованого вікна на веселий весільний потяг. Один спогад про минуле й побачене впродовж того часу спонукає мене тремтіти. А що було б, якби я записав цю похмуру декорацію й бездушних грубих лицедіїв, із якими мені довелося розігрувати цю безпросвітну монотонну десятилітню драму?» (Шевченко, 2003, с. 12).

Втім, якраз це Шевченко записувати не став. У нього був інший, благородніший, намір: «Проминемо, обійдемо збоку, минуле моє, моя підступна пам'ять! Не збуримо серця люблячого друга недостойним спогадом, забудемо і простимо темних мучителів наших, як простив Милосердний Чоловік своїх жорстоких розпиначів. Звернемося до світлого й тихого, як наш український осінній вечір, і запишемо все побачене й почуте, і все, що серце продиктує» (Шевченко, 2003, с. 12).

Чому прийняв таке рішення? Що спонукало його запропонувати читачеві те, «що серце продиктує»?

Відповідь знаходимо в таких словах (подаю мовою оригіналу):

*Без малодушной укоризны
Пройти мытарства трудной жизни,
Измерить пропасти страстей,
Понять на деле жизнь людей,
Прочесть все черные страницы,
Все незаконные дела
И сохранить полет орла
И сердце чистой голубицы* (Шевченко, 2013, с. 211).

Ці вісім поетичних рядків із поеми «Тризна» можна вважати за головне життєве мотто (девіз, присягу) самого Шевченка. Мотто це глибинне, переконливе, зцементоване частими грозивими стихіями,

які так і не могли зламати моральний дух та силу волі поета-борця. Яке колосальне змістове навантаження несуть ці рядки! Пройти через численні «вертепи мерзенності», перепустити через себе ту чорну силу, що руйнує, знищує, зневірює і, наперекір усьому, продовжити дужий, стрімкий і впевнений орлиний політ непротими дорогами свого життя, відстоюючи і стверджуючи власно окреслені життєві цінності.

Цікавий факт. Упродовж багатьох підрадянських років студенти факультету журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка записувати ці полум'яні слова свого Кобзаря, як орієнтир у своїй майбутній нелегкій професії, яку багатьом із них доводилося потім нести під тягарем подвійної моралі. Бо водночас, отримуючи дипломи журналістів, мусили в урочистій клятві обіцяти партії «примножувати славні революційні і трудові традиції радянської публіцистики, йти в перших рядах будівників комунізму і вести за собою інших». З іншого боку, багато з них, ставши журналістами, глибше й ширше розуміли місію представника цієї професії за умов тоталітарної радянщини. Про таку подвійну мораль і про цю фразу Шевченка не для показу, а для підживлення власного духу, писали автори книги «Історія одного журналістського курсу» (Тимошик та ін., 2008, с. 258, с. 365).

Цитати

Про вагомість щоденникових записів:

«Який добрий геній шепнув мені цю думку?.. У перші дні не сподобалося мені це заняття, як не подобається будь-яке, допоки ми його не засвоїмо, не змішаємо його з нашим насущним хлібом. Спочатку я взявся за свій журнал, як за обов'язок, як за *пунктики*, як за стрілецькі прийоми. А тепер... журнал для мене зробився необхідним, як хліб із маслом до чаю» (Шевченко, 2003, с. 511).

«Записному літераторові чи якомусь постачальнику фейлетонів необхідна ця бездушна акуратність як вправа, як його щоденний хліб. Як інструмент віртуозу, як пензлик живописцю, так літераторові необхідні щоденні вправи пера. Так роблять і геніальні письменники, і графомани. Геніальні письменники тому, що це їхнє покликання. А графомани тому, що по-іншому вони себе й не уявляють, як геніальні письменники. Інакше б вони пера до рук не брали» (Шевченко, 2003, с. 14).

Про точність факту та вміння бачити в ньому суспільну значущість:

«... Збираю дані про волжське пароплавання. Сюди приїздять іноді астраханські флотські офіцери (крейсери від рибної експедиції). Але це такі невіглахи і брехуни, що я, за сього бажання, не можу досі скласти жодного поняття про волжське пароплавання. Я не потребую статистичних даних, але мені хочеться знати, як часто відходить пароплав з Астрахані до Нижнього Новгороду і яка ціна місцям для пасажирів. Проте! За всього мого старання я довідався лишень, що місця різні й ціна різна, а пароплави з Астрахані в Нижній ходять дуже часто. Чи не правда, точні свідчення?» (Шевченко, 2003, с. 12–13).

«У центрі міста, тобто на вулиці Московській, зайшов я в готель під фірмою «Москва», попросив пару чаю... Московська вулиця... Чи існує бодай одне губернське місто в Росії без Московської вулиці? Здається, ні. А без ковбасної лавки існує багато губернських міст, у тому числі і портова Астрахань» (Шевченко, 2003, с. 78–79).

Про значення сатири в журналістиці:

«Мені здається, що для нашого часу і для нашого середнього напівграмотного прошарку необхідна сатира, тільки найрозумніша, найблагородніша... Середній клас — це половина народу, це серце нашої національності, йому-то й необхідна тепер не суздальська лубочна причта про блудного сина, а благородна, вишукана і дошкульна сатира... Не можу зрозуміти наміри уряду протегувати невігластво й шахрайство. Дивна позиція!» (Шевченко, 2003, с. 28).

Погляд української діаспори

Неоцінений фактологічний матеріал для засвоєння належних уроків щодо формування сучасного українського інформаційного простору в контексті двох взаємозв'язаних аспектів — національного та європейського — має журналістика української еміграції в її широкому часовому і світовому розсіянні. Кредо такої журналістики в усі часи її розвою базувалося на двох незмінних постулатах: стати переконливим доказом існування зорганізованості української спільноти та бути візитівкою і репрезентантом цієї спільноти перед цілим світом за умов кількавікової бездержавності української нації.

Головні завдання діаспорної преси в різні історичні періоди залишалися незмінними: відстоювання ідеї громадянського замирення й конечність об'єднання всіх національних сил; підтримувати в рівній мірі обидві церкви українського народу — православну та греко-католицьку; в українських справах на міжнародному рівні — соборність України; в українських справах на чужині проповідувати необхідність зберегти національну єдність громади.

Варто звернути увагу на випробувані моральні засади і принципи, що забезпечували багатолітнє функціонування коштом самих українців цілої системи діаспорної преси в чужомовному оточенні: толерація традицій національної журналістики, об'єктивність і правдивість, самокритичність, відкритість, аргументованість.

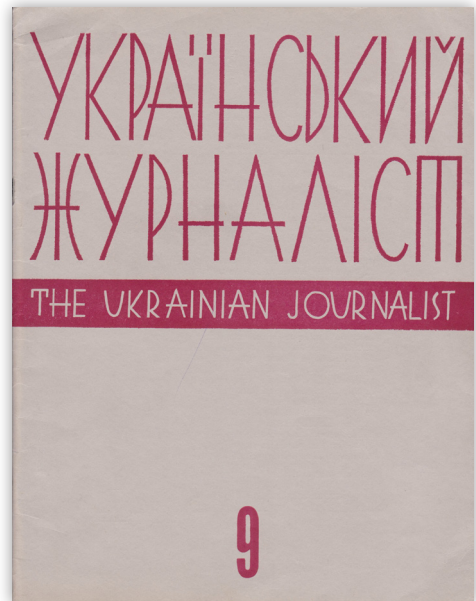
Послідовно відстоюючи право на існування, засновники численних періодичних видань і видавництв постійно плекали собі достойну заміну з числа свідомих талановитих земляків, що народжувалися від представників нових хвиль еміграції. А що їх було немало, свідчить факт багатолітнього існування Співки Українських Журналістів на чужині — громадського професійного об'єднання українців, заснованого в німецькому місті Діллінген у червні 1946 року.

В історії відомі відчайдушні спроби світового українства заснувати катедру журналістики при Українському Вільному Університеті (Мюнхен) та відкрити при цьому виші бакалавреат із журналістики. Втім, це важке діло вимагало значної суми коштів, яку діаспора не спромоглася зібрати. Тому впродовж тривалого часу функцію навчителя журналістики виконував журнал «Український Журналіст», редакція якого містилася в Торонто. Маловідомий в Україні часопис може слугувати сучасним дослідникам надійним і цінним джерелом інформації про чинники, умови та засоби, які забезпечували цьому специфічному сегменту журналістики посісти належне місце справжнього літописця й організатора життя численних українських громад на чужині.

Цитати

Про специфіку праці журналіста в діаспорі:

«Наш журналіст, щоб утримати газету, мусить маневрувати між нестатками, недоліками, браками, битися головою об мур, стискати зуби. Наша праця повна самопосягати, а не стандартне виконання стандартних зобов'язань. Наші газети не мають армії дипломованих журналістів. Уся відповідальність лежить на двох-трьох особах. Решту

доповнюють принагідні дописувачі, що пишуть даром або за 5–10 доларів, які дістають на Різдво та Великдень» (Ке, 1973, с. 26).

«Українські журналісти — найбільш недоплачені індивіди, але вони теж найбільш наполегливі вперті, які за гроші й без грошей працюють, пишуть, заповнюють сторінки газет і журналів. Поліпшити долю журналіста — добре гасло для тих, які горять запалом боротися, але не знають, за що і як» (Ке, 1973, с. 27).

Про феномен української журналістики на чужині:

«... Наша преса, народжена під Дамокловим мечем репатріації..., не тільки вистояла і вціліла донині, а й виявила блискучу здібність рости й розвиватися... І цим поставлено дійсно непроминальний приклад — як «голола», що прийшла на Захід без гроша за душею, може та вміє діяти так організовано; у якій мірі сучасна «збільшовичена» та «зденационалізована» окупантом людина здібна до збірної масової акції» (Багрянний, 2006, с. 86)

«Перші наші редактори і журналісти — це були насамперед апостоли, місіонери, каменярі, що ревно проповідували, лупали скалу темноти, байдужости й невідомости серед нашого народу. І ця апостольська праця видала стократні плоди, бо ж величне відродження українського народу над Дніпром весною 1917 року або незабутній листопад 1918 року в Західній Україні — це були наслідки передусім наполегливої праці українських журналістів, письменників, поетів, що своїм друківаним словом збудили український нарід і вивели його на довгу дорогу до Волі» (Дурбак, 1972, с. 46).

Із сучасної літератури

Свого часу у випускників двох найстаріших факультетів журналістики в Україні — Київського і Львівського університетів — склалася неписана традиція: на ювілейні щодо випускних років зустрічі готувати книги спогадів — про журналістику і час, у який їм випало бути професіоналами. На думку дослідника Ігоря Михайлина, найпереконливіше це вийшло у випускників київського журфаку 1978 року (Михайлин, 2010). Книга *«Історія одного журналістського курсу»*, авторами якої виступають М. Тимошик, Г. Дацюк та К. Таран (2008), має майже півтисячі сторінок і складається з мемуарів, щоденників, інтерв'ю, замальовок, записок, есеїв, документів, світлин. Вона постає перед читачем своєрідним гімном одухотвореної романтикою професії, зміст і призначення якої не змінилися в справжніх професіоналів ні в тоталітарну, ні в демократичну епохи буття в цій професії.

Про що в ній?

Журналістика на тлі радянської і пострадянської епохи; долі дипломованих газетярів, радіо- і телевізійників; їхня вірність і відданість обраному ремеслу, їхні професійні злети й падіння, переживання й розчарування, вплив їхньої творчості і високого житейського чину на суспільну свідомість. Тут відтворена неповторна атмосфера факультету журналістики Шевченкового університету зразка застійних 70-х років минулого століття, у якій завжди, всупереч політичним обставинам, нуртував дух творчості і юначого романтизму, дух неупокореності й ще не зламаного остаточно українства.

До кращих чеснот світової якісної журналістики (об'єктивність, правдивість) автори цієї книги однозначно вирішили додати ще й патріотизм, чітко виражену україноцентричну позицію. Такі не приймали нав'язаних новочасними теоретиками-комунікаторами стандартів щодо так званого балансу новин. Бо глибоко розуміли, що за умов штучно підрізаного генетичного коду нації нова журналістика, як свого часу й література, має виконувати місію націєтворця і державотворця. Надто ж коли на верхніх щаблях влади — від району до центру — часто опинялися національно кастровані та недовчені кар'єристи.

Цитати:

«Коли входиш у журналістику, оглянь совість свою, заприсягнись, що будеш людиною. Не можна брудними чоботами входити до нашого професійного дому».

«Записна книжка закривається в журналіста лише тоді, коли він лягає спати або помирає».

«Щоб стати справжнім журналістом, треба небагато: знати, що сказати, вміти сказати і сказати по-своєму».

«Майстерність журналіста починається не з уміння писати гарні епітети чи порівняння, а зі знанням самої справи, про яку пишеш. Інакше вийде звичайна словесна тріскотня».

«Журналіст має завжди пам'ятати, що людині дано двоє очей, два вуха й один язик. Бо треба двічі побачити, двічі почути і раз сказати».

«Людині потрібно багато знати. Журналісту — таке ж «багато», лише помножене в декілька разів».

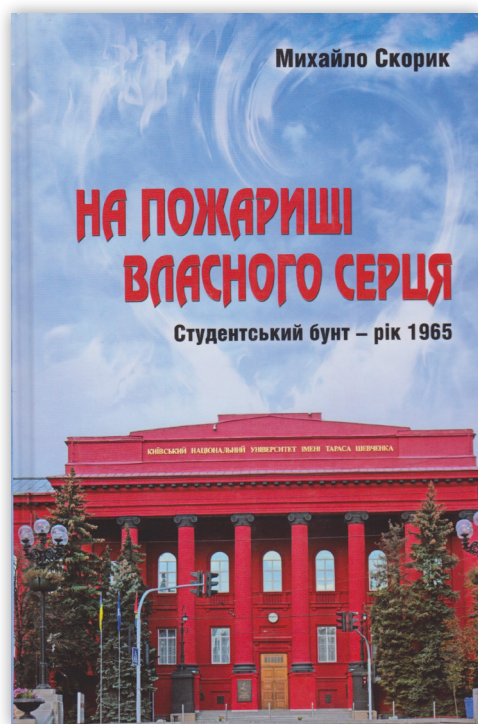
«Невміння розібратися в почуттях, невміння поводитися з людьми, невміння чітко висловити свою думку призводить до невміння писати» (Тимошик, 2009, с. 362–366).

Своєрідний книжковий серіал про українську журналістику після-сталінської пори, яка пов'язана з одухотворюючим явищем шістдесятництва, створив відомий журналіст Михайло Скорик. Це базовані на донедавна недоступних архівних матеріалах документально-публіцистичні мемуари «Зима», «Весна», «Літо», «Осінь», «Компартійна інквізиція», «На пожарищі власного серця. Студентський бунт — рік 1965».

Головний згусток маловідомого нині українському загалу журналістикознавчого фактажу фокусується довкола харизматичної постаті Матвія Шестопада — колишнього фронтового журналіста, а наприкінці 50-х і початку 60-х років минулого століття — публіциста й науковця, національно свідомого декана факультету журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка. Авторитет цього навчителя журналістики був свого часу настільки великий серед студентів факультету, що після звільнення з роботи за шаблонним звинуваченням в українському буржуазному націоналізмі на захист свого викладача дружно стали його вихованці. 67 студентів підписали й направили листа в ЦК компартії України, також делегували з таким

листом свого представника в Москву з вимогою: «Якщо не повернуть на факультет цього викладача і не звільнять від викладання журналістських дисциплін тих, хто нічого не тямив у журналістиці, підписанти листа в знак протесту змушені будуть полишити університет».

Такий відвертий виступ студентів одного з найважливіших для влади ідеологічних факультетів був на ту пору нечуваним для СРСР. У результаті масованої ідеологічної оброки по одинці з викликом у службові кабінети тодішнього КДБ, залякування та шантажу низка

студентів відкликали свої підписи й покаялися. З іншими, хто залишався вірними своїм переконанням і не втрачав надії на свіжі вітри перемін після XX з'їзду КППС, тодішня компартійна система розпиралася жорстоко: їх виключили з університету без права поновлення як таких, які «зганьбили звання радянського студента».

Михайло Скорик, як один із підписантів того листа, який упродовж багатьох літ відстоював у нерівній боротьбі з владою своє право на свідомо обрану журналістську професію, вирішив простежити подальшу долю кожного з тих 67 сміливців, які своїм вчинком породили явище студентського бунту 1965 року. Усіх, хто залишився живим, відшукав, узяв інтерв'ю, роздобув документи, сфотографував. Осмислений і перепущений через власне серце такий матеріал, що втілюється в окреме книжкове видання під назвою «На пожарищі власного серця: Студентський бунт — рік 1965», не може не вражати. Долі тих журналістів-романтиків виявилися драматичними: більшості з них не дозволили закінчити журналістську освіту. І все ж, попри всі перепони вони таки реалізували себе як журналісти, які не зрадили головну формулу професії з трьох своєрідних «П»: Професіоналізму, Порядності, Патріотизму. Тексти ці — прекрасна повчальна лектура для юної журналістської зміни.

Цитати:

«Я не вірю тому, хто говорить про інтернаціоналізм, а свого народу цурається. Такі люди не здатні любити ні себе, ні інших. На жаль, серед нас є чимало українців, національна свідомість яких перебуває на рівні клопа» (Скорик, 2017, с. 58).

«Сообщаю о некоторых особенностях в преподавании со стороны доцента Шестопала. Он умеет увлечь аудиторию, заинтересовать. Читает лекции красочно и зажигательно. Студенты охотно посещают его лекции. Тем большую опасность представляют его лекции для нашей советской идеологии, потому что он высказывает прямо и открыто махровые националистические идеи, направленные против всех, кто не „украинец“» (Скорик, 2017, с. 176).

«Не можна не рахуватися з громадською думкою. Якщо не своєю, вітчизняною, то хоч світовою. Шкода — років мало лишилося. А то бути б мені свідком падіння цієї ганебної імперії. Хочеться написати Хрущову. Він все-таки обезсмертив себе поваленням культу й деякою демократизацією суспільного життя. Напишу! Хай лишиться хоч для нащадків, для історії, для правди. Я їй служив і до скону служитиму» (Скорик, 2019, с. 7–8).

Популярні вірші та пісні

Коротка доба так званої хрущовської відлиги, що незабаром на-стала після смерті 1953 р. кривавого тирана тоталітарного радянсько-го режиму Й. Сталіна, повернула мільйонам людей втрачену у 30–40-х роках віру в силу й авторитет друкованого слова, зосібно в пресі. За-лишки тієї сили дихали зі шпальт центральних та місцевих газет ще й у першій половині 60-х років. Ця обставина на багато літ зробила про-фесію журналіста і престижною та романтичною, і складною та від-повідальною.

У цей час з'являється низка поезій, у яких автори-газетярі призна-ються у відданості й любові улюбленій репортерській справі. Один із безіменних віршів Олександра Аграновича, опублікований під при-браним псевдонім *Олександр Левіков*, стає незабаром популярною піс-нею на всіх просторах колишнього СРСР. Задушевну музику на його слова поклав 1964 року відомий уже на той час композитор Ваню Мура-делі. Йдеться про «Пісню про журналістів». Без перебільшення: вона, як також і фільм «Журналіст», що з'явиться дещо пізніше, спонука-ла зростання небувалих конкурсів талановитої молоді на факультети журналістики, яких на ту пору в СРСР було шість, два з яких — в Укра-їні. А два перші рядки з цієї пісні стали крилатою фразою:

Трое суток шагать, трое суток не спать
Ради нескольких строчек в газете... (Серов, 2005).

Це й тепер — своєрідна фраза-символ журналістської професії. Її герой настільки захоплений своїм фахом, настільки глибоко усвідомлює власну відповідальність за ті «декілька рядків у газеті», що готовий, якщо б довелось знову, вибрати саме цю професію:

Если снова начать, я бы выбрал опять
Бесконечные хлопоты эти. (Серов, 2005).

Власну версію популярної радянської пісні про журналістів доби хрущовської відлиги відтворює в 70-х роках минулого століття талановитий студент-першокурсник київського журфаку, виходець із луганської Брянки Сергій Козьяков:

Будет завтра не такое,
Пусть другое, но покоя,
Но покоя нам при жизни не найти.
Пусть застрягли мы в районе
И к собору в Вашингтоне
Нам по лестнице, быть может, не взойти
(Козьяков, 2016, с. 329)

Доля відміряла цьому поетові й журналісту всього лиш 29 років життя. Працюючи кореспондентом республіканського радіо й відчуваючи свій скорий прийдешній кінець, він поспішав їздити у відрядження в українську глибинку, створюючи про рядових, але справжніх героїв буднів не лише різножанрові сюжети, а й поетичні рядки.

Більше ніж через сорок літ після його смерті ці рядки уречевилися в окрему книжкову збірку під промовистою назвою «Жизнь без лжи» (Козьяков, 2016). Саме так — без брехні — прагнув прожити своє коротке життя в професії автор цієї книги. Свої тексти опублікованими він так і не побачив. Книга вийшла у світ завдяки небайдужості його молодшого брата Ігоря, який десятиліттями збирав ці тексти між Луганськом і Києвом. Рукописи не горять... Тепер вони увічнили невідомі сторінки історії української радянської журна-

21 лютого 2017 року
16.00

ПРЕЗЕНТАЦІЯ
посмертного видання
журналіста-пісняра
Сергія КОЗЬЯКОВА
(1951-1980)

**«ЖИТТЯ
БЕЗ БРЕХНІ»**

Ведучий –
проф. Микола Тимошик
Конференц-зал
Національної Спілки
журналістів України
(Київ, вул. Хрещатик, 27а)

Уплюваєм, улетаєм, уезжаєм —
Теплохода, самолета, поезда
Потихоньку ми из жизни убываем
В непонятное такое никуда

лістики. Сучасникам — на пам'ять, новачкам у журналістиці — на повчальну лектуру. Сучасний читач може зримо відчутти зі сторінок цього видання романтику нових доріг, цікавих зустрічей і драматичних колізій, яким сповнене життя носія цієї професії.

Був би живий Сергій Козьяков сьогодні, він як журналіст-професіонал високої проби, певен, вступив би в бій із тими, хто перетворив нинішню професію журналіста у фабрику брехливих, але високооплачуваних «качок», що тепер по-модному називаються фейками. Ось його, можливо, дещо наївний, але переконливий козир, його посил сучасним «робітникам пера»:

Мы не та журналистика,
Что в сенсации-магии.
Мы иного пошиба,
Наша жизнь настоящая (Козьяков, 2016, с. 326).

Із сучасних українських журналістів найкраще осмислити глибинну суть професії журналіста, її дивний багатогранний світ і зуміти передати це зрілим, зримим, добірним поетичним образом вдалося, на мою думку, Тетяні Колядинській із Січеслава:

Доїхати, добігти, долетіти,
Посумувати з кимось й порадіти,
Побачити, почути, роздобути,
Усюди й завжди першим бути.
Відзняти, записать, запам'ятати
Устигнути в ефір і в номер дати.
До всього дотокнутись, пригубити
І ненароком словом не убити.
І знову їхати, і бігти, і летіти,
Щоб з кимось сумувати і радіти...
(Колядинська, 2011).

Фільми про журналістів

З огляду на колосальний обсяг зібраного автором емпіричного матеріалу, що неможливо вмістити в одну публікацію, про феномен професії журналіста засобами кіно — лиш фрагментарно.

До переліку кращих взірців світового кінематографа із цієї теми заслуговують на безпрограшний вибір передусім такі стрічки: «Журналіст» (СРСР, 1967), «Журналіст» (США, 2016), «Секретне досьє» (США, 2017), «Інтерв'ю з Богом» (Велика Британія, 2018).

Цікава прокатна доля радянського фільму «Журналіст». Режисер-постановник цієї стрічки — відомий московський кіномайстер Сергій Герасимов. Він же — багатолітній очільник Спілки кінемато-

графістів СРСР. Отож, за посадою покликаний був виконувати найвагоміші замовлення комуно-більшовицької влади. Особливим замовленням влади був і цей фільм: показати мільйонним трудящим масам як радянська журналістика виконує місію колективного організатора, агітатора і пропагандиста на відповідальному етапі комуністичного будівництва після зняття з посади невдалого реформатора Микити Хрущова. Втім, після випуску фільму в широкий прокат (автор цих рядів бачив його в битком заповненому сільському клубі Богом забутою ніжинської Данини ще школярем) цю двосерійну кінострічку раптом із прокату зняли. Ні розгромних рецензій, як це зазвичай бувало у випадках явних проколів пильних ідеологічних цензорів у час до екранного перегляду будь-якої радянської кіноновинки, ні закритих пояснень для фахівців. Уже з настанням горбачовської перебудови вдалося привідкрити завісу таємничої заборони. Відправивши молодого журналіста найголовнішої радянської газети «Правда» Юрія Аляб'єва у відрядження за кордон, до ситої й демократичної Женеви, сценарист захопився показом реальної «кухні» західної журналістики. З героєм ведуть довгі розмови актриси Анні Жірдардо, Мірей Матьє, американський журналіст Бартон. І все це — на фоні реальних картинок із діяльності редакцій, інформаційних агентств, телестудій «загниваючого Заходу». І хоч, за сценарієм, юний представник Москви переконує співбесідників у перевагах радянського способу життя, у глядача від побаченого складається цілком інше враження.

Висновки

1. Поняття журналіст походить від часів заснування перших періодичних видань і первинно означало *газетний працівник*. Пізніше воно поширилося країнами світу на носіїв професії журналіста в усіх чотирьох різновидах журналістики: пресовій, радійній, телевізійній та мережевій. Системні спроби деяких теоретиків і керівників журналістської освіти в Україні замінити поняття журналіст на *медійний працівник*, *комунікатор*, а саме явище журналістики — на *комунікативістику*, *медіа* цілковито не вмотивовані ні з логічного, ні з історичного боку. Спроби ці носять не професійний, а імовірніше дилетантський, волонтаристський характер і є такими, що порушують традиції національного наукового термінотворення.

2. Упродовж століть у світовому інформаційному просторі сформувалася низка шаблонів-стереотипів щодо носія цієї професії. Головні з позитивних характеристик: *літописець сучасності*, *новинар*, *професійний оглядач*, *правдошукач*. Головні з негативних: *представник найдревнішої професії*, *продажник*, *високооплачуваний брехун*, *писака*. Така різновекторність оцінок пояснюється складністю журналісти-

ки, умовами побутування професії в тій чи тій суспільно-політичній формації та позицією, моральними чеснотами й житейськими цінностями тих, хто продукує журналістську продукцію.

3. Професія журналіста в усі часи її розвитку вважалася суспільно витребуваною й соціально важливою. І тому закономірно, що вона стала предметом художнього осмислення справжніми майстрами красного письменства. В оглянутих творах світової й української літератури діаметрально протилежні оцінки праці журналіста, як і відмінні мотивації вибору цієї професії, знаходять своє підтвердження: в усі часи й епохи були й порядні та чесні, і продажні та кон'юнктурні журналісти. Натомість авторські та читацькі симпатії в усі часи були на боці перших. Перспективу й довіру читацького (слухачького, глядацького) загалу як також і оптимістичний прогноз матиме та журналістика, яку творитимуть передусім особистості в цій професії — не забруднені заграванням із владоможними політиками чи багатіями, які мають власний стиль письма й дотримуються високих стандартів фаху, вироблених не одним поколінням чесних і правдивих журналістів.

4. Колосальний масив інформації передусім фактологічного характеру про поведінку, позицію, чин, наміри й реальні дії журналіста у професійному й особистому житті, що впливають з оглянутих текстів, дають підстави вивести своєрідну професіограму типового носія цієї популярної колись і тепер професії. Серед найголовніших її складників є такі: журналіст не повинен бути крикуном-демагогом, він має бути озброєним перевіреними фактами; журналіст починається лише тоді, коли в буденному факті він помічає важливу соціальну сутність; журналіст — не збирач викладених коротко, сухо, стисло, без уяви сенсаційних новин, його тексти мають мати особливий почерк і особливий вплив на читача (глядача, слухача); журналіст закінчується там, де починається грошовитий замовник, де нехтується мораль, де ігноруються святая святих — професійні стандарти.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Багрянний, І. (2006). *Публіцистика. Доповіді, статті, памфлети, рефлексії, есе* (О. Коновал, упоряд.). Смолоскип.
- Бальзак, О. (1986). *Втрачені ілюзії. Роман* (Д. Паламарчук & В. Шовкун, пер.). Дніпро.
- Григораш, Д. (1974). *Журналістика в термінах і виразах*. Львів.
- Дурбак, І. (1972). Для чого виходить українська преса? *Український журналіст*, 9, 46–47.
- Єфремов, С. (1929). Шевченко у своєму листуванні. В Т. Шевченко, *Листування. Тексти. Коментарій* (с. XXVIII). Державне видавництво України.

- Ке, В. (1973, жовтень). Журналіст. *Український Журналіст*, 11, 26–27.
- Козьяков, С. (2016). *Жизнь без лжи. Стихи разных лет*. Алерта.
- Колядинська, Т. (2011, 18 січня). *Лист з Дніпра до М. Тимошика* (Папка «Однокурсники»). Домашній архів М. Тимошика.
- Лизанчук, В. (2018). Комунікативістика як загроза журналістиці. *Український інформаційний простір*, 2, 246–249.
- Лондон, Д. (1986). *Твори* (Т. 1: Мартін Іден). Дніпро.
- Михайлин, І. (2010). Журналістські освітні мемуари як джерело з історії української медіаосвіти. *Держава і регіони. Серія: Соціальні комунікації*, 3, 130–136.
- Науково-методична рада Міністерства освіти і науки України. (2021, 28 травня). Затверджені стандарти вищої освіти: наказ (№ 593). <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>
- Олдингтон, Р. (1981). *Смерть героя. Роман* (Н. Галь, пер.). Будівельник.
- Серов, В. (2005). *Энциклопедический словарь крылатых слов и выражений*. Локид-Пресс.
- Скорик, М. (2017). *Компартійна інквізиція. Невідома спадщина Матвія Шестопада*. Кит.
- Скорик, М. (2019). *На пожарищі власного серця. Студентський бунт — рік 1965*. Кит.
- Тимошик, М. (2017). *Село* (Т. 1: Зійти з безпам'ятства). Наша культура і наука.
- Тимошик, М. (2018). Витруювання національного в журналістиці триває. *Український інформаційний простір*, 2, 250–253.
- Тимошик, М. (2021). Як звільнити журналістську освіту з пут теорій масової комунікації: до проблеми викладання фахових дисциплін на факультетах журналістики українських університетів. *Український інформаційний простір*, 1(7), 31–68 [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(7\).2021.233877](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(7).2021.233877)
- Тимошик, М., Дацюк, Г., & Таран, К. (2008). *Історія одного журналістського курсу в мемуарах, щоденниках, інтерв'ю, замальовках, записках, есеях, документах, світлинах*. Наша культура і наука.
- Урнов, М. В. (1968). *Ричард Олдингтон*. Высшая школа.
- Шевченко, Т. (1929). *Листування. Тексти. Коментарій* (С. Єфремов, ред.). Державне видавництво України.
- Шевченко, Т. (2003). *Зібрання творів* (Т. 5: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Букварь Южнорусский». Записки народної творчості). Наукова думка.
- Шевченко, Т. (2013). *Кобзар*. Київ.

REFERENCES

- Aldington, R. (1981). *Smert heroia. Roman* [Death of a Hero. Roman] (N. Hal, Trans.). Budivelnik [in Ukrainian].
- Bahrianyi, I. (2006). *Publitsystyka. Dopovidi, statti, pamflety, refleksii, ese*

- [Journalism. Reports, Articles, Pamphlets, Reflections, Essays] (O. Konoval, Comp.). Smoloskyp [in Ukrainian].
- Balzak, O. (1986). *Vtracheni iliuzii. Roman* [Lost Illusions. Roman] (D. Palamarchuk & V. Shovkun, Trans.). Dnipro [in Ukrainian].
- Durbak, I. (1972). Dlia choho vykhodyt ukrainska presa? [What is the Ukrainian Press for?]. *Ukrainskyi Zhurnalist*, 9, 46–47 [in Ukrainian].
- Hryhorash, D. (1974). *Zhurnalistyka v terminakh i vyrazakh* [Journalism in Terms and Expressions]. Lviv [in Ukrainian].
- Ke, V. (1973, October). Zhurnalist [Journalist]. *Ukrainskyi zhurnalist*, 11, 26–27 [in Ukrainian].
- Koliadynska, T. (2011, January 18). *Lyst z Dnipra do M. Tymoshyka* [Letter from the Dnieper to M. Tymoshyk] (Folder «Odnokursnyky»). Home archive of M. Tymoshik [in Ukrainian].
- Koz'yakov, S. (2016). *Zhizn' bez lzhi. Stikhi raznykh let* [Life Without Lies. Poems of Different Years]. Alerta [in Russian].
- London, J. (1986). *Tvory* [Works] (Vol. 1: Martin Iden). Dnipro [in Ukrainian].
- Lyzanchuk, V. (2018). Komunikatyvistyka yak zahroza zhurnalistytsi [Communicativistics as a Threat to Journalism]. *Ukrainian Information Space*, 2, 246–249 [in Ukrainian].
- Mykhailyn, I. (2010). Zhurnalistski osvitni memuary yak dzherelo z istorii Ukrainskoi Mediaosvity [Journalistic Educational Memoirs as a Source on the History of Ukrainian media education]. *State and Regions. Series: Social Communications*, 3, 130–136 [in Ukrainian].
- Naukovo-metodychna rada Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. (2021, May 28). *Zatverdzeni standarty vyshchoi osvity* [Approved Standards of Higher Education]: Order (№ 593). <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodychna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> [in Ukrainian].
- Serov, V. (2005). *Entsiklopedicheskii slovar' krylytykh slov i vyrazhenii* [Encyclopedic Dictionary of Winged Words and Expressions]. Lokid-Press [in Russian].
- Shevchenko, T. (1929). *Lystuvannia. Teksty. Komentarii* [Correspondence. Texts. Commentary] (S. Yefremov, Ed.). Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. (2003). *Zibrannia tvoriv* [Collection of Works] (Vol. 5: Shchodennyk. Avtobiohrafiiia. Statti. Arkheolohichni notatky. «Bukvar Yuzhnorusskyi». Zapysky narodnoi tvorchoosti [Diary. Autobiography. Articles. Archaeological notes. «Alphabet of South Russia». Notes of Folk Art]). Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. (2013). *Kobzar* [Kobzar]. Kyiv [in Ukrainian].
- Skoryk, M. (2017). *Kompartiina inkvizytsiia. Nevidoma spadshchyna Matvii Shestopala* [Communist Inquisition. The Legacy of Matvii Shestopal is Unknown]. Kyt [in Ukrainian].
- Skoryk, M. (2019). *Na pozharyshchi vlasnoho sertsia. Studentskyi bunt — rik 1965* [On the Fire of His Own Heart. Student Riot — the Year 1965]. Kyt [in Ukrainian].
- Tymoshyk, M. (2017). *Selo* [Village] (Vol. 1: Ziity z bezpam'iatstva [Get Out of Oblivion]). Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].

Tymoshyk, M. (2018). Vytruiuvannia natsionalnoho v zhurnalistytsi tryvaie [Extermination of the National Colouring in Journalism is Continuing]. *Ukrainian Information Space*, 2, 250–253 [in Ukrainian].

Tymoshyk, M. (2021). Yak zvilnyty zhurnalistysku osvitu z put teorii masovoi komunikatsii: do problemy vykladannia fakhovykh dystsyplin na fakultetakh zhurnalistyky ukrainskykh universytetiv [How to Release Journalist Education from the Hobble of Mass Communication Theory: to the Problem of Teaching Professional Disciplines at the Faculties of Journalism of Ukrainian Universities]. *Ukrainian Information Space*, 1(7), 31–68. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(7\).2021.233877](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(7).2021.233877) [in Ukrainian].

Tymoshyk, M., Datsiuk, H., & Taran, K. (2008). *Istoriia odnogo zhurnalistytskoho kursu v memuarakh, shchodennykakh, interv'iu, zamalovkakh, zapyskakh, eseiah, dokumentakh, svitlynakh* [History of One Journalism Course in Memoirs, Diaries, Interviews, Sketches, Notes, Essays, Documents, Photos]. *Nasha kultura i nauka* [in Ukrainian].

Urnov, M. V. (1968). *Richard Oldington. Vysshaya shkola* [in Russian].

Yefremov, S. (1929). Shevchenko u svoiemu lystuvanni [Shevchenko in his Correspondence]. In T. Shevchenko, *Lystuvannia. Teksty. Komentarii* [Correspondence. Texts. Commentary] (p. XXVIII). Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy [in Ukrainian].